

narija, koji do sada nije bio dovoljno zastupljen u domaćem demografskom diskursu. Dat je sveobuhvatan pregled, uglavnom strane, literature, koji sem najvažnijih referenci o metodu scenarija, obuhvata i najnovije primere njegove primene. Metodologija i rezultati studije su valjano prikazani, dok je posebna pažnja posvećena njihovom efektom grafičkom predstavljanju u vidu šematskih prikaza i tabela. Stoga, knjiga je pogodna za studente i istraživače koji žele da saznaju više o metodu scenarija, ali i kao dobar primer za izradu studija namenjenih donosiocima odluka. Drugu publiku knjige čine upravo donosioci odluka na različitim nivoima.

Marko Galjak

DEMOGRAFSKA ISTRAŽIVANJA – PODACI, METODE I PROCESI

Zagreb (Hrvatska), 22. septembar 2017.

Znanstveni skup „Demografska istraživanja – podaci, metode i procesi” organiziran je u sklopu bilateralnoga znanstvenoistraživačkog projekta „Niski fertilitet u Hrvatskoj i Srbiji iz periodske i kohortne perspektive – bolje razumijevanje za bolje projekcije“, koji je prva formalna znanstvena suradnja iz područja demografije istraživačkih grupa iz Hrvatske i Srbije.

Nakon kratkog uvoda voditelja hrvatskog dijela projekta Ivana Čipina, uslijedile su prezentacije o pripremama Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2021. u Hrvatskoj i Srbiji. Dubravka Rogić-Hadžalić iz Državnog zavoda za statistiku iz Zagreba predstavila je pripreme aktivnosti za popis stanovništva Hrvatske. U okviru priprema za popis, istaknula je ADMIN projekt, čiji je cilj unaprjeđenje u korištenju administrativnih izvora i CENSUS projekt, čija je svrha unaprjeđenje načina prikupljanja podataka (CAWI i CAPI). Iznijela je i prve procjene troškova Popisa 2021. koji bi trebali biti oko 20% niži nego za Popis 2011.

U ime Ljiljane Đorđević iz Republičkog zavoda za statistiku iz Beograda prezentaciju je održala Mirjana Devedžić. Izložila je osnovne informacije o prethodnom popisu stanovništva iz 2011, metodološke pripreme za popis 2021, izbor pitanja (planirana nova i ona koja više neće biti u popisnici), te način provođenja popisa. Planirano je da Popis 2021. u Srbiji bude proveden popisivanjem putem prijenosnih računala (CAPI) i samopopisivanjem putem Interneta (CAWI).

Nakon dvije uvodne prezentacije, uslijedila su znanstvena predavanja koja su se odvijala u tri sesije. Prva sesija je započela s dvije teme iz povijesne

demografije. Anđelko Akrap s Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u svom se radu bavi procjenom izgubljenog porasta stanovništva zbog ratova od 1500. do 1700. godine na području Hrvatske. To je razdoblje prožeto nizom ratova, koje su pratile i prisilne migracije, pogibijama u ratnim sukobima, odvođenjem u sužanjstvo i, zbog ratova, porastom broja „gladnih godina“ i epidemija, što je sveukupno rezultiralo velikim demografskim zaostajanjem u odnosu na druge europske zemlje.

Aleksandar Knežević se u svom radu bavi prostorom Istočne Srbije u 19. stoljeću kao primjerom atipične demografske tranzicije. Ističe da je model reprodukcije stanovništva u ovom području, iako je potekao sa sela, bio vrlo sličan modelu reprodukcije karakterističnom za industrijalizirana i urbanizirana društva. Kao primjer restriktivnih mjera kontrole rađanja i tzv. „sistema jednog djeteta“, navodi ruralne dijelove Istočne Srbije koji su nastanjeni pretežno vlaškim stanovništvom.

Gordana Vojković, s Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, je prezentirala zajednički rad sa kolegicom Ivanom Magdalenic o povijesnim izvorima i kvalitetu empirijske građe za analizu modela bračnosti u Srbiji. Iako je popisna građa za Srbiju iz 19. stoljeća vrlo heterogena, ona ipak omogućuje sagledavanje nivoa bračnosti i geografske varijacije prema modelu bračnosti. Već od 1890. iz podataka popisa moguće je raditi detaljnija istraživanja bračnosti te ih komparirati s istraživanjima u drugim europskim zemljama.

Sanja Klempić Bogadi i Sonja Podgorelec iz Instituta za migracije i narodnosti dale su pregled izvora podataka o unutarnjim i vanjskim migracijama za Hrvatsku, s posebnim osvrtom na podatke o iseljavanju, te su upozorile na njihovu nepreciznost i brojna metodološka ograničenja.

Vladimir Nikitović iz Instituta društvenih nauka iznio je, ukratko, koncept probabilističkih projekcija. Na primjeru stanovništva u državama bivše Jugoslavije, kroz metodološki konzistentan set projekcija, primjenom probabilističkog koncepta UN, koji uvažava uočene geografsko-povijesne korelacije, prikazane su prednosti ovog postupka naročito za sagledavanje dugoročnih demografskih implikacija u komparativnom smislu.

Druga sesija je započela prezentacijom Vere Gligorijević s Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu o istraživanju razvoda brakova u Srbiji korištenjem longitudinalnih podataka iz „Ankete o prihodima i uslovima života“, koja se u Srbiji provodi od 2013. Opisano je definiranje uzorka, osnovnih vremenskih jedinica, te kako su te vremenske jedinice (diskretne ili kontinualne) utjecale na daljnji dizajn istraživanja. Diskutiralo se o podacima koji su morali biti cenzurirani i na koji način je to obavljeno, kako je odabran softver i kako su od mnogih mogućih testova odabrani oni koji su u skladu sa vrstom raspoloživih podataka.

Jože Sambt s Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani izložio je metodu zvanu računi nacionalnih transfera (*National Transfers Accounts*, NTA), koja uvodi dimenziju starosti u sustav nacionalnih računa (*System of National Accounts*, SNA). NTA prikazuje starosne strukture pojedinačnih komponenti potrošnje i dohotka, ali i starosne obrasce ekonomskih tokova kroz koje se pokriva razlika između potrošnje i dohotka. Navedeni su rezultati visoke razine usporedivosti za 25 članica EU.

Petar Vasić s Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu bavi se Anketom o potrošnji domaćinstava kao izvorom podataka za demografska istraživanja u Srbiji. Anketa je od 2003. usklađena s međunarodnim standardima i preporukama, te se prikupljaju podaci o: prihodima, rashodima i potrošnji domaćinstava; pojedinim važnijim pokazateljima životnog standarda; demografskim osobinama domaćinstava; ekonomskoj aktivnosti članova domaćinstva; sociološkim odlikama članova domaćinstva i subjektivnim stavovima domaćinstava o nekim važnijim životnim pitanjima. Kao glavna prednost Ankete ističe se kontinuirano promatranje promjena različitih struktura stanovništva i domaćinstava na uzorku.

Ivan Čipin s Katedre za demografiju Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu je predstavio upitnik *Generations and Gender Survey* (GGS), kao dio *Generations and Gender Programme* (GGP) koji sadržava 11 modula: fertilitet, partnerstvo, život s roditeljima i tranzicija u odraslu dob, usklađivanje posla i obitelji, veze među spolovima, međugeneracijski odnosi, neformalna i formalna skrb (socijalne mreže), blagostanje i zdravlje, briga o unucima, ekonomska aktivnost, dohodak i imovina, vrednote i stavovi, te umirovljenje. To je multidisciplinarni upitnik koji je značajan za mnoge istraživače iz područja društvenih znanosti. U okviru ovog GGP, provest će se eksperimentalni pilot-projekt u Njemačkoj, Portugalu i Hrvatskoj, kojim će se testirati može li se GGS pretvoriti u potpuno multimodalnu anketu, prvo pozivajući ispitanike u dobi od 18 do 49 godina da ispune anketu online, a zatim ispitivanjem licem u lice samo ako odbiju to učiniti online.

U okviru treće sesije održano je pet izlaganja. Jelena Stojilković Gnjatović i Mirjana Devedžić s Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu analizirale su indeks aktivnog starenja kroz četiri njegove domene – zaposlenje, participacija u društvu, nezavisan, siguran i zdrav život, te kapaciteti okoline za aktivno starenje. Istaknule su prednosti, ali su se osvrnule i na njegova ograničenja zbog nepostojanja pojedinih anketnih izvora podataka u određenim zemljama, definicije određenih indikatora, te vremenske neujednačenosti anketnih istraživanja.

Petra Međimurec s Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu upoznala je prisutne sa situacijom u Hrvatskoj vezano uz vitalno statističke podatke na mikrorazini. Pokazala je na primjeru analize sklopljenih i razvedenih

brakova kako se mogu spajati vitalno-statistički mikropodaci. Međutim, uz prednosti kao što su mogućnost primjene koncepta životnog ciklusa i analize doživljenja, navodi i nedostatke kao što su nemanje podataka o mortalitetu i migraciji te pojava neuparenih podataka. Na kraju je ukratko navela i prijedloge za daljnja demografska istraživanja, koja u sve većoj mjeri traže objedinjene/višeulazne baze mikropodataka.

Damir Josipović s Inštituta za narodnostna vprašanja iz Ljubljane dao je pregled najznačajnijih baza podataka za demografska istraživanja u Sloveniji, te je istaknuo prednosti registarskog popisivanja stanovništva.

Natalija Mirić s Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu prikazala je jednu od mogućnosti primjene metoda dekompozicije u analizi kohortnog fertiliteta visokoobrazovanih žena u Srbiji. Zaključuje da se uočeni porast završenog fertiliteta u svim kohortama visokoobrazovanih žena koje su završile reprodukciju u razdoblju 1991-2011. u najvećoj mjeri može objasniti pozitivnim pomacima u progresijama ka prvo- i drugorođenju.

Šime Smolić s Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu upoznao je prisutne s nastankom baze podataka o demografskom starenju na temelju istraživanja SHARE (*Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe*) koje se kontinuirano provodi od 2002. Uzorak SHARE čine pojedinci u dobi od 50 godina i više, te njihovi partneri bez obzira na dob, odnosno kućanstva s barem jednim članom starim 50 i više godina. Uzorak čine panel-ispitanici iz prethodnih valova, na koje se nadodaju novi ispitanici u pravilnim razmacima. Ove godine, odvija se sedmi val istraživanja u 27 europskih zemalja i Izraelu. Usporedivost podataka postiže se identičnim dizajnom pitanja, pažljivim procesom prevođenja s vanjskom kontrolom, elektroničkim instrumentom istraživanja (CAPI) i zajedničkim procedurama obuke u programima treninga trenera.

Skup u organizaciji Katedre za demografiju Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Znanstvenog odsjeka za migracijska i demografska istraživanja Instituta za migracije i narodnosti iz Zagreba pokazao je da postoji potreba da se demografi, ali i drugi istraživači koji koriste demografske podatke i nositelji službenih demografskih statistika redovito sastaju i raspravljaju o mogućnostima unaprjeđenja kvalitete podataka, njihovoj primjeni i dostupnosti, metodologiji, kao i mogućnostima primjene različitih tehnika analize.

Sanja Klempić Bogadi